

УДК 378.147:376 – 054.62

ПІДГОТОВКА ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (1993–2017 РР.)

Диченко Т.В., к. пед. н.,
старший викладач кафедри загальної хімії
Сумський державний університет

У статті досліджено проблему підготовки іноземних студентів у закладах вищої освіти України (1993–2017 рр.) Показано, що сучасні вітчизняні науковці зосереджують свої професійні інтереси на такому колі питань: проблеми інтернаціоналізації освіти і включення українських закладів вищої освіти до європейського освітнього простору; національно-психологічні особливості іноземних студентів, їх адаптація до умов життя і навчання в Україні; вдосконалення та пошук нових підходів до навчання іноземних студентів.

Ключові слова: іноземні студенти, іноземні слухачі, навчання, адаптація, вищий навчальний заклад, підготовчий факультет, дисертаційні дослідження.

В статье рассмотрены проблемы подготовки иностранных студентов в высших учебных заведениях Украины (1993–2017 гг.). Обзор диссертационных исследований, монографий, статей, материалов конференций показал, что украинских ученых интересует: интернационализация высшего образования, национально-психологические особенности иностранных студентов, их адаптация к условиям жизни и обучения в Украине, поиск новых подходов к обучению иностранных студентов.

Ключевые слова: иностранные студенты, иностранные слушатели, обучение, адаптация, высшее учебное заведение, подготовительный факультет, диссертационное исследование.

Dychenko T.V. TRAINING OF FOREIGN STUDENTS AT HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE (1993–2017)

The article deals with the research trends in training foreign students in Ukrainian higher education institutions among native scientists within the last 14 years. The analysis of the topics of monographs and theses for the Doctor's and Candidate's degrees has shown the long-term research on improving the process of teaching foreign citizens.

Key words: foreign students, foreign listeners, study, adaptation, higher educational institution, preparatory department, thesis research.

Постановка проблеми. Важливим принципом глобалізації є академічна мобільність – можливість учасників освітнього процесу навчатися поза межами своєї батьківщини. Підготовка іноземних фахівців, як правило, охоплює різні аспекти: педагогічний, політичний, економічний та гуманітарний. Україна зацікавлена в залученні до навчання іноземних громадян, що, безперечно, зміцнює та розширює авторитет країни в міжнародному співтоваристві. Закон «Про вищу освіту» і «Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року» (проект) окреслюють перспективи розвитку освітньої системи України. Провідним принципом, на який спирається державна політика у сфері вищої освіти, вважається «міжнародна інтеграція та інтеграція системи вищої освіти України в Європейський простір вищої освіти за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи» [19, с. 8]. У ст. 76 Закону України «Про вищу освіту» зазначено, що «основним напрямом зовнішньоекономічної діяльності вищого навчального закладу є організація підготовки осіб із числа іноземних громадян до вступу у вищі навчальні заклади України» [19, с. 7].

На міжнародній конференції «Актуальні питання навчання іноземців в Україні у 2017–2018 н.р.», яка відбулася 24 квітня 2017 р. в Міністерстві освіти і науки України, міністр освіти і науки Лілія Гриневиц зазначила, що Україна має унікальні умови для залучення до навчання іноземних студентів. МОН України відкрило Державний центр міжнародної освіти (портал: <http://studyinukraine.gov.ua>) – головне інформаційне джерело про вищу освіту в Україні для іноземних громадян. За даними Центру, на цей час в нашій країні навчається 64 066 іноземців зі 147 країн світу. Для навчання в Україні іноземні громадяни переважно обирають медичні, інженерні, правознавчі та інші спеціальності.

Нормативні освітні документи, міжнародна конференція, організована Міністерством освіти України свідчать, що підготовка фахівців для зарубіжних країн становить один із найважливіших пріоритетів державної політики України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Світові тенденції розвитку міжнародного ринку освітніх послуг та стан експорту Україною освітніх послуг вищої освіти проаналізовано в аналітичній записці На-

ціонального інституту стратегічних досліджень. У ній також сформульовано чинники, що стримують розвиток вітчизняного експортного потенціалу в зазначеній сфері. Визначено напрями та першочергові заходи, спрямовані на зміцнення позиції України на міжнародному ринку освітніх послуг [33].

Тематику дисертаційних робіт 1990–2010 років на здобуття наукового ступеня доктора або кандидата педагогічних наук, присвячених підготовці іноземних студентів у вищих навчальних закладах України, проаналізовано в статті О. Адаменко і М. Розарьонової [1]. Автори статті вважають, що саме дисертації є певним внеском у розвиток наукових знань.

На цей час розширився тематичний спектр досліджуваної проблеми, захищено нові докторські та кандидатські дисертації. Аналіз наукових періодичних видань, матеріалів наукових конференцій, присвячених підготовці іноземних студентів, не здійснювався. Це й зумовило вибір теми статті.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати та систематизувати напрями досліджень підготовки іноземних студентів у закладах вищої освіти України вітчизняними науковцями, визначити коло невирішених питань.

Виклад основного матеріалу дослідження. З початку 1990-х років і до цього часу в Україні було захищено 56 дисертацій, опубліковано декілька монографій, в яких розглянуто різні аспекти навчання іноземних громадян. Зупинимось на них більш докладно.

Монографії. Праці Н.Б. Булгакової і В.І. Груцяка присвячено проблемам довузівської підготовки іноземних громадян. Груцяк В.І. проаналізував розвиток системи довузівської освіти іноземних громадян в Україні [10]. Булгакова Н.Б. розглянула пропедевтичну підготовку іноземних громадян у технічному університеті [5; 6].

Пошуку підходів до розв'язання проблеми розвитку академічної та професійної мобільності в умовах розгортання трансформаційного суспільства присвячено дослідження В.І. Бобрицької, Автор зазначає, що труднощі залучення іноземних студентів до здобуття освіти за кордоном обумовлені об'єктивною вимогою знання мови. Тому в багатьох країнах запроваджується викладання англійською мовою [3]. Дебич М.А. визначила стан і тенденції розвитку інтернаціоналізації вищої освіти у світі, окремих регіонах і країнах [13].

Навчання іноземних студентів в Київській Духовній Академії і Семінарії висвітлено у монографії О.І. Путро [41].

Заслугує на увагу і навчально-методичний посібник «Дидактика довузівської підготовки студентів-іноземців» [15], в якому узагальнено теоретичні та практичні знання в галузі дидактики довузівської підготовки. Особливу увагу в ньому зосереджено на прийомах, формах, методах, інноваційних технологіях формування пропедевтичних знань із загальнонаукових дисциплін в іноземних студентів у період адаптації.

Дисертаційні дослідження. Протягом досліджуваного періоду в Україні захищено три докторські дисертації з проблеми навчання іноземних студентів. Булгакова Н.Б. дослідила теоретико-методологічні, історико-педагогічні та методичні засади організації навчання іноземних громадян у технічному університеті; запропонувала концепцію цілісної системи пропедевтичної підготовки формування предметних знань на основі структурування змісту навчальних дисциплін відповідно до законів природничих систем; розробила структуру пропедевтичної підготовки як цілісної системи, побудованої на взаємопов'язаній діяльності викладача і студента; показала практичну реалізацію розробленої концепції на прикладі навчальної дисципліни «Хімія» [8, с. 37].

Ушакова Н.І. запропонувала методичну систему побудови й експертизи підручника з російської мови навчання для іноземних студентів; розробила рівні моделі підручника, що відображають сутність процесу навчання в сучасних умовах (методологічний), особливості навчання іноземної мови, яка є засобом професійної освіти й адаптації (соціолінгвістичний), а також лінгводидактичний рівень, який формує методичну систему підручника; обґрунтувала методичне забезпечення аспектів кожного рівня підручника [57, с. 42].

Гирич З.І. розробила методику формування комунікативної компетенції іноземних тюркомовних студентів інженерного профілю в процесі навчання російської мови. Запропонована методика може використовуватися не тільки викладачами російської мови як нерідної та іноземної, а й для викладання української мови як іноземної для тюркомовних студентів, які володіють мовою навчання на базовому рівні [12, с. 40].

Кандидатські дисертації було підготовлено за такими спеціальностями: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки (4 дослідження), 13.00.02 – теорія та методика навчання (16), 13.00.03 – корекційна педагогіка (1), 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (17), 13.00.05 – соціальна педагогіка (3), 13.00.07 – теорія та

методика виховання (5), 13.00.09 – теорія навчання (2), 19.00.02 – психофізіологія (1), 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія (1), 09.00.10 – філософія освіти (1), 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології (1), 07.00.08 – книгознавство, бібліотекознавство (1). Як бачимо, більшість дисертацій було захищено за спеціальностями 13.00.04 і 13.00.02.

Проаналізуємо кількість дисертаційних досліджень за роками. З 1993 по 2000 рік захищено чотири роботи, з 2000 по 2010 р. – 18, з 2011 по 2017 – 36. Найбільша кількість захистів відбулася у 2015 і 2016 роках – 10 та 9 захистів відповідно. Це можна пояснити тим, що кількість іноземних громадян, які отримують освіту в Україні, щороку збільшується. Зростає потреба в науково-методичному забезпеченні підготовки спеціалістів для зарубіжних країн. Збільшується зацікавленість науковців проблемою підготовки іноземних студентів.

Аналіз тематики кандидатських дисертаційних робіт свідчить про багаторічні дослідження з удосконалення процесу навчання іноземних громадян за такими напрямками.

Аналіз досвіду підготовки іноземних студентів у навчальних закладах України. Рибаченко Л.І [42] подала аналіз досвіду підготовки іноземних студентів у навчальних закладах світу і в Україні зокрема у 1946–2000 рр. Автор зазначає, що в Україні накопичено значний досвід у справі підготовки фахівців для зарубіжних країн, розроблено необхідне навчально-методичне забезпечення. Негативною рисою цього досвіду була надмірна ідеологізація процесу навчання до 1991 року.

Адаптація іноземних громадян до життя і навчання в новому соціально-культурному середовищі та створення педагогічних умов ефективного спілкування з ними. Борисенко О.І. [4] дослідив адаптацію іноземних громадян до життя і навчання в новому соціально-культурному середовищі; розробив типологію порушень психологічної адаптації слухачів-іноземців підготовчого факультету, описав специфічний «транскультурний» тип. Порох Д.О. [37], Селіверстов С.І. [46] обґрунтували соціально-педагогічні умови, що сприяють успішності адаптації іноземних студентів до навчання в закладах вищої освіти України. Бакало О.М. [2] розробила комплексну програму адаптації іноземних студентів до навчання у вищих технічних закладах, розглянула особливості адаптації до навчання представників різних регіонів світу. Сін Чжефу [48] схарактеризовано етнокультурні особливості адаптації китайських студентів до навчання в укра-

їнських ВНЗ, розкрито сутність педагогічної підтримки їх адаптації. Штеймiller І.О. [64] обґрунтовано систему науково-методичного забезпечення акультурації іноземних студентів класичного університету. У науковій розвідці Моххамад Л.Ф. [32] визначено та обґрунтовано причини відмінності соціалізації студентів-іноземців від студентів української національності, а також встановлено причини потенційної вiktимності студентів-іноземців в українському суспільстві; запропоновано технологію соціальної роботи зі студентами-іноземцями та соціально-технологізаційні підходи щодо процесу адаптації студентів до економічної сфери життєдіяльності. Семененко І.Є. [47] розробила технологію педагогічного супроводження професійної підготовки іноземних студентів вищих технічних начальних закладів. Татяниченко О.О. [54] визначила педагогічні умови спілкування з іноземними студентами в процесі навчання. Іщенко О.А. [23] здійснено комплексне соціально-філософське дослідження процесу інтеграції іноземних студентів в інтернаціональне освітнє середовище. Інтеграцію розглянуто як процес і як результат в їх діалектичній єдності, як здійснювану суперечність послідовного проходження процесів соціальної адаптації, інклюзії та інтеграції як кінцевого результату.

Методика викладання української мови як іноземної. Кудіна Т.М. [29] сформулювала теоретико-методичні засади формування лексичної компетентності української мови іноземних слухачів підготовчих відділень. Василенко Н.В. [3] розробила систему методичної роботи над українською орфоepією на початковому етапі навчання іноземної мови арабськомовних студентів, запропонувала систему вправ із формування орфоepічних умінь і навичок з української мови в арабських студентів. Л.І. Васецька [8], Г.Я. Іванишин [22], В.С. Коломієць [27], О.В. Палка [35], Я.І. Проскуркіна [39] працюють над формуванням професійних мовленнєвих умінь іноземних студентів. Коломієць В.С. запропонувала формувати професійні мовленнєві уміння в іноземних студентів засобами комплексних дидактичних ігор. Іванишин Г.Я. розробила модель навчання професійно зорієнтованого діалогічного мовлення іноземних студентів медичних спеціальностей у процесі вивчення української мови. Федорова О.А. [58] створила методику формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови. Пальчикова О.О. [36] подала методику навчання української мови іноземних студентів на крос-культурній основі, визначальною

рисую якої є зіставлення відмінних аспектів української та рідної мов і культур задля запобігання мовних і культурних бар'єрів. Дослідження проблеми розвитку пізнавальних потреб іноземних студентів у процесі навчання української мови на підготовчому факультеті подано в праці О.О. Резван [41].

Різні аспекти викладання російської мови як іноземної. Формуванню російськомовних граматичних компетенцій англомовних студентів-іноземців присвячена робота В.В. Николаєнко [34]. Старостенко О.В. [50] обґрунтовано методику розвитку аудитивних умінь російської мови в англомовних студентів негуманітарних спеціальностей. Кушнір І.М. [30] довела, що цілеспрямований процес формування соціокультурної компетентності іноземних студентів є ефективним, якщо навчання російської мови як іноземної в іншомовному соціокультурному середовищі здійснювати на основі лінгвокультурологічного, соціокультурного та компетентнісного підходів. Турсиду Н.Ю. [56] подано результати теоретико-експериментального дослідження процесу навчання російської мови як іноземної студентів-греків на засадах лінгвокультурологічного підходу. Рощупкіна О.А. [44] обґрунтувала методику формування вмінь і навичок самостійної роботи іноземних студентів довшівського етапу в процесі професійно зорієнтованого домашнього читання текстів медико-біологічної тематики. Шульга І.М. [65] розкрила доцільність використання інтенсивних методів, зокрема сценаріїв мовленнєвої взаємодії, у базових епізодах тренінгу, що будуються на матеріалі типових академічних ситуацій. Тарасенко В.І. [53] дослідила шляхи формування професійно-комунікативної компетенції іноземних студентів-русистів в умовах міжпредметної координації (на матеріалі мови педагогіки). Хейлік В.Д. [60] висвітлила формування вмінь логіко-сислової компресії та запису тексту російською мовою навчальної лекції за фахом в іноземних студентів медичного університету. Карасу Локман [25] обґрунтовано педагогічні умови формування мовленнєвого етикету в іноземних слухачів. Євдокімова О.О. [18] розглянула психологічні умови формування іншомовної текстової діяльності іноземних студентів.

Формуванню комунікативної компетенції іноземних студентів на підготовчому факультеті присвячено розвідки Т.І. Демет'євої [14], О.О. Коротун [28]. Демет'єва Т.І. розробила технологію формування комунікативної компетенції в навчально-професійній сфері з використанням навчально-мовленнєвих ситуацій. Приходько А.М.

[38] створила навчально-методичне забезпечення процесу формування професійно-комунікативної компетентності іноземних студентів у вищих технічних навчальних закладах для викладачів та студентів. Рідкозубова С.О. [43] дослідила проблеми формування професійних комунікативних умінь іноземних студентів вищих технічних навчальних закладів.

Пропедевтична підготовка іноземних громадян. Формування загальнонаукової готовності іноземних студентів до навчання в університеті. Кміт Я.М. [26] дослідив дидактичні особливості інтеграції знань і вмінь з природничих дисциплін у процесі підготовки студентів-іноземців до навчання у вищій медичній школі. Хаткова Л.В. [59] визначила педагогічні умови активізації пізнавальної діяльності іноземних учнів підготовчого факультету. Шарапова О.В. [62] обґрунтувала педагогічні умови формування вмінь самостійної навчальної діяльності в іноземних слухачів підготовчих факультетів технічних вишів. Шмоніна Т.А. [63] визначила сутність природничо-наукової підготовки іноземних студентів, її особливості та складові компоненти. На прикладі викладання дисципліни «Біологія» довела, що ефективність природничо-наукової підготовки іноземних студентів підготовчих факультетів забезпечується використанням таких педагогічних умов, як реалізація індивідуальних траєкторій навчання та використання адаптованих навчально-методичних комплексів із міжпредметною координацією змісту природничих дисциплін. Зінонос Н.О. [20] обґрунтувала педагогічні умови адаптації студентів-іноземців до навчання природничо-математичних дисциплін у вищих навчальних закладах. Диченко Т.В. [16] розробила адаптовану методику навчання хімії іноземних слухачів підготовчих факультетів закладів вищої освіти.

Формування готовності іноземних студентів підготовчих факультетів до навчання у вищих технічних навчальних закладах досліджено І.А. Сладких [49]. Автор обґрунтувала педагогічні та психологічні умови, педагогічні технології, дидактичні та андрагогічні принципи підготовки іноземних студентів груп довузівської підготовки до навчання у ВТНЗ. Довгодько Т.І. [17] визначила й обґрунтувала організаційно-педагогічні умови загальнонаукової підготовки іноземних студентів до навчання в авіаційному університеті

Підготовка іноземних студентів на основних факультетах. Яцишина О.В. [67] розробила педагогічні умови та модель гуманітарної підготовки іноземних студентів –

майбутніх лікарів. Ма Сюй [31] досліджено проблему підготовки іноземних студентів – майбутніх учителів музики до керівництва хоровими колективами

Проблеми формування міжкультурної та полікультурної компетенції, полікультурного і професійного самовиховання іноземних студентів. Калашнік Н.В. [24] обґрунтувала педагогічні умови формування міжкультурної комунікативної компетентності в іноземних студентів у вищих медичних навчальних закладах України. Сафонова І.О. [45] дослідила аксіологічні засади процесу формування в іноземних студентів університету міжкультурної компетентності. Ху Діхуа [61] розроблено експериментальну модель формування полікультурної компетентності іноземних студентів у процесі їх професійної підготовки у вищому навчальному закладі; визначено складові компоненти й показники полікультурної компетентності іноземних студентів. Ябурова О.В. [66] проаналізувала основні складові, закономірності, особливості вияву явища міжкультурної комунікації українських та іноземних студентів у сучасній педагогічній науці та практиці; обґрунтувала соціально-педагогічні умови підвищення ефективності соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації українських та іноземних студентів. Зозуля І.Є. [21] дослідила проблеми полікультурного виховання іноземних студентів вищих технічних навчальних закладів, розробила методичні рекомендації для науково-педагогічного складу щодо покращення полікультурного виховання іноземних студентів. Степанов Є.П. [51] розглянув питання формування культури міжетнічних відносин у студентів вишів. Головка В.А. [12] розкрила особливості професійного самовиховання іноземних студентів у технічних ВНЗ, запропонувала умови здійснення педагогічного супроводу професійного самовиховання іноземних студентів у вищих технічних навчальних закладах.

Інформаційне забезпечення процесу навчання іноземних студентів. Терещенко Н.М. [55] вивчено проблеми інформаційного обслуговування іноземних студентів в університетській бібліотеці.

Аналіз опублікованих монографій та дисертаційних досліджень свідчить, що найбільш активно досліджуються питання навчання української (російської) мови іноземних студентів та довузівської підготовки. Зацікавленість цими проблемами можна пояснити тим, що в українському педагогічному досвіді історично склалася певна практика, яка полягає в залученні до навчання іноземних громадян з нульовою

мовною підготовкою. Крім того, слід зазначити, що підготовчі факультети для іноземних громадян, на яких, крім мови навчання, слухачам викладають загальнонаукові дисципліни, існують тільки в Україні й деяких країнах ближнього зарубіжжя.

Статті наукових видань. Огляд статей фахових видань показав, що сучасні вітчизняні науковці зосереджують свої професійні інтереси на такому колі питань: проблеми інтернаціоналізації освіти і включення українських закладів вищої освіти до європейського освітнього простору; національно-психологічні особливості іноземних студентів, їх адаптація до умов життя і навчання в Україні; удосконалення та пошук нових підходів до навчання іноземних студентів.

Матеріали наукових конференцій. Аналіз матеріалів міжнародних науково-методичних конференцій, проведених в Україні: «Методологія та практика лінгвістичної підготовки іноземних студентів» (Харків, ХНМУ), «Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки» (Харків, ХНУ ім. В.Н. Каразіна), «Теорія і практика викладання української мови як іноземної» (Львів, Львівський університет), «Науково-методичні проблеми мовної підготовки іноземних студентів» (Київ, НАУ), «Актуальні проблеми навчання іноземних студентів на сучасному етапі» (Суми, СумДУ), «Актуальні питання організації навчання іноземних студентів в Україні» (Тернопіль, ТНТУ), «Проблеми і перспективи підготовки іноземних студентів» (Харків, ХНАУ), всеукраїнських науково-практичних конференцій «Викладання мови як іноземної. Світовий досвід», «Мультилінгвізм у сучасному суспільстві: культура, освіта, політика» (Київ, НТУ КПІ імені Ігоря Сікорського), всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю «Навчання іноземних студентів в Україні: традиції, реалії, перспективи» (Полтава, ПДАА) та ін. – свідчить, що найбільша кількість публікацій присвячена викладанню української (російської) мови. Наприклад, у матеріалах міжнародної науково-практичної конференції, проведеної Харківським національним університетом ім. В.Н. Каразіна в Центрі міжнародної освіти у 2014 році, із 74 публікацій тільки 18 не висвітлюють мовну підготовку. Загальнонаукову підготовку іноземних студентів досліджено недостатньо. Слід зазначити, що останнім часом розширилося коло питань, які розглядаються на конференціях. Так, учасники конференцій в Полтаві (2015) та Тернополі (2016), крім методики викладання української мови як

іноземної, обговорювали й особливості організації освітнього процесу студентів іноземців, роль інформаційних технологій у процесі викладання фундаментальних і фахових дисциплін студентам-іноземцям, особливості викладання англійською мовою, організаційні та методичні аспекти реалізації дистанційного навчання іноземців, організаційні та виховні заходи для їх соціальної адаптації. На щорічній міжнародній конференції «Актуальні питання навчання іноземців в Україні у 2017–2018 навчальному році» (Київ, 24–25 квітня 2017 р.), організованій «Українським державним центром міжнародної освіти» МОН України було обговорено актуальне коло питань щодо навчання іноземних громадян, зокрема процедуру набору та прийому на навчання, якість освіти, визнання дипломів українських закладів вищої освіти, формування привабливого бренду української вищої освіти за кордоном.

Аналіз статей українських наукових видань і матеріалів міжнародних наукових конференцій показав, що більшість досліджень присвячено проблемам формування знань з української (російської) мови як іноземної та адаптації іноземних студентів до навчання в новому соціально-культурному середовищі. Однак останнім часом тематика наукових розвідок за зазначеною тематикою значно розширилася.

Висновки. Аналіз тематики наукових досліджень навчання іноземних студентів у закладах вищої освіти України вітчизняними науковцями за 1993–2017 рр. дозволяє дійти таких висновків.

Більшість публікацій присвячено викладанню української (російської мови) іноземним студентам на підготовчих та основних факультетах закладів вищої освіти; активно досліджується пропедевтична підготовка; дисертаційні дослідження з методики викладання природничих наук поодинокі; не розроблено методику викладання фахових дисциплін; недостатньо досліджується навчання іноземних студентів англійською мовою, використання дистанційних освітніх технологій та електронного навчання.

Проведений аналіз не вичерпує багатогранності проблеми. Основними напрямками подальших наукових розвідок могли б стати питання, які ще недостатньо досліджено.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адаменко О.А Проблеми навчання в Україні іноземних громадян як об'єкт педагогічних досліджень 1990–2010 років / О.А. Адаменко, М.В. Разорьонова // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова.

Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. – 2011. – Вип. 29. – С. 4–8.

2. Бакало О.М. Педагогічні умови адаптації іноземних студентів до навчання у вищих технічних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.М. Бакало. – К., 2017. – 20 с.

3. Бобрицька В.І. Розвиток академічної і професійної мобільності в умовах розгортання трансформаційного суспільства / В.І. Бобрицька // Освітня філософія, теорія, практика [монографія] / За ред. В.П. Андрюшенка; Авт. кол.: В.П. Андрюшенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб та ін. – К. : Вид-во НПУ М.П. Драгоманова, 2015. – С. 243–272.

4. Борисенко О.І. Психологічна адаптація слухачів-іноземців підготовчого факультету вищого медичного закладу освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.02 «Психологія» / О.І. Борисенко. – К., 2000. – 19 с.

5. Булгакова Н.Б. Пропедевтическая подготовка в техническом вузе: Монография / Н.Б. Булгакова. – К. : КМУГА, 1999. – 176 с.

6. Булгакова Н.Б. Технології технічної освіти іноземних громадян. У кн. Педагогічні технології у неперивній професійній освіті : Монографія / Н.Б. Булгакова. – К. : ВІПОЛ, 2001. – С. 165–180.

7. Булгакова Н.Б. Система пропедевтичної підготовки іноземних громадян з природничих дисциплін у технічному університеті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Н.Б. Булгакова. – К., 2002. – 38 с.

8. Васецька Л.І. Методика навчання професійного мовлення студентів-іноземців вищого медичного закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» / Л.І. Васецька. – Херсон, 2005. – 23 с.

9. Василенко Н.В. Формування орфоепічних умінь і навичок з української мови в арабськомовних студентів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» / Н.В. Василенко – К., 2008. – 27 с.

10. Груцьяк В.И. Развитие системы довузовского образования иностранных граждан в Украине: монография / В.И. Груцьяк. – Х. : ХНУ им. В.Н. Каразина, 2011. – 90 с.

11. Гирич З.І. Теорія і методика формування комунікативної компетенції іноземних тюркомовних студентів інженерного профілю в процесі навчання російської мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (російська мова)» / З.І. Гірич. – Херсон, 2016. – 44 с.

12. Головка В.В. Педагогічний супровід професійного самовиховання іноземних студентів у вищих технічних навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / В.В. Головка. – Харків, 2015. – 20 с.

13. Дебич М.А. Інтернаціоналізація вищої освіти: світовий досвід: монографія / М.А. Дебич. – Суми : Університетська книга, 2017. – 291 с.

14. Дементьева Т.І. Формування комунікативної компетенції студентів-іноземців підготовчих факультетів у процесі навчання : автореф. дис. на здобуття наук.

ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / Т.І. Дементьєва. – Харків, 2005. – 19 с.

15. Дидактика довузівської підготовки студентів-іноземців: навчально-методичний посібник / Н.Б. Булгакова, Т.І. Довгодько, Т.В. Диченко, Н.Н. Чайченко. – Суми : Сумський державний університет, 2017. – 286 с.

16. Диченко Т.В. Методика навчання хімії іноземних слухачів підготовчих факультетів. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (хімія)» / Т.В. Диченко. – К., 2015. – 19 с.

17. Довгодько Т.І. Загальнонаукова підготовка іноземних студентів до навчання в авіаційному університеті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т.І. Довгодько. – К., 2014. – 20 с.

18. Євдокімова О.О. Психологічні умови формування іншомовної текстової діяльності студентів (на матеріалі навчання іноземців) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / О.О. Євдокімова. – Харків : Національний університет ім. Каразіна, – Х., 2003, – 18 с.

19. Закон України «Про вищу освіту» // Урядовий кур'єр. – № 146(5275). – 13 серпня 2014. – С. 7

20. Зінонос Н.О. Педагогічні умови адаптації студентів іноземців до вивчення природничо-математичних дисциплін у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н.О. Зінонос. – Кривий Ріг, 2015. – 20 с.

21. Зозуля І.Є. Полікультурне виховання іноземних студентів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / І.Є. Зозуля. – Вінниця, 2012. – 21 с.

22. Іванишин Г. Я. Навчання професійно зорієнтованого діалогічного мовлення іноземних студентів медичних спеціальностей у процесі вивчення української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» / Г.Я. Іванишин. – Херсон, 2013. – 20 с.

23. Іщенко О.В. Філософська рефлексія феномену інтеграції іноземних студентів у інтернаціональне освітнє середовище : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. Наук : спец. 09.00.10 «Філософія освіти» / О.В. Іщенко. – К., 2015. – 20 с.

24. Калашнік Н.В. Формування міжкультурної комунікативної компетентності у іноземних студентів у вищих медичних навчальних закладах України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / Н.В. Калашнік. – Умань, 2015. – 20 с.

25. Карасу Локман Педагогічні умови формування мовленнєвого етикету в іноземних слухачів підготовчого відділення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Локман Карасу. – Одеса, 2016. – 20 с.

26. Кміт Я.М. Дидактичні особливості інтеграції знань і вмінь з природничих дисциплін у процесі підготовки студентів-іноземців до навчання у вищій медичній школі : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / Я.М. Кміт. – К., 1995. – 183 с.

27. Коломієць В.С. Формування професійних мовленнєвих умінь у студентів іноземного походження засобами комплексних дидактичних ігор : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / В.С. Коломієць. – К., 2001. – 173 с.

28. Коротун О.О. Формування комунікативної компетентності майбутніх студентів-іноземців з допрофесійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.О. Коротун. – К., 2012. – 18 с.

29. Кудіна Т.М. Формування лексичної компетентності української мови в іноземних слухачів підготовчих відділень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» / Т.М. Кудіна. – К., 2013. – 24 с.

30. Кушнір І.М. Формування соціокультурної компетентності іноземних студентів у процесі навчання російської мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (російська мова)» / І.М. Кушнір. – Херсон, 2012. – 24 с.

31. Ма Сюй. Методичні засади підготовки іноземних студентів у вищих навчальних закладах України до керівництва хоровими колективами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика музичного навчання» / Ма Сюй. – К., 2015. – 20 с.

32. Мохаммад Л.Ф. Соціокультурні чинники соціалізації іноземних студентів (на матеріалі ВНЗ Запоріжжя): автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. соціолог. наук : спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / Л.Ф. Мохаммад. – Запоріжжя, 2012. – 20 с.

33. Національний інститут стратегічних досліджень. «Україна на міжнародному ринку освітніх послуг вищої освіти». Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nis.gov.ua/articles/1695/.

34. Николаенко В.В. Формирование русскоязычной грамматической компетенции англоговорящих студентов-иностранцев на начальном этапе обучения в высшей школе (на материале глагольных категорий) : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / В.В. Николаенко. – Херсон, 2004. – 242 с.

35. Палка О.В. Підготовка іноземних студентів вищих навчальних закладів технічного профілю України до вивчення професійної лексики : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / О.В. Палка. – К., 2002. – 192 с.

36. Пальчикова О.О. Реалізація крос-культурного підходу до навчання української мови іноземних студентів: : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» / О.О. Пальчикова. – К., 2016. – 20 с.

37. Порох Д.О. Соціально-педагогічні умови адаптації іноземних студентів до навчання у вищих медичних навчальних закладах України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Д.О. Порох. – Луганськ, 2011. – 20 с.

38. Приходько А.М. Формування професійно-комунікативної компетентності іноземних студентів у вищих технічних навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А.М. Приходько. – Дніпропетровськ, 2016. – 20 с.

39. Проскуркіна Я.І. Допрофесійна підготовка іноземних абітурієнтів до навчання в медичному університеті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Я.І. Проскуркіна. – К., 2014. – 23 с.
40. Путро О.І. Студенти-іноземці Київської Духовної Академії і Семінарії (XIX – поч. XX ст.) : монографія / О.І. Путро. – К. : НАКККиМ, 2011. – 340 с.
41. Резван О.О. Педагогічні умови розвитку пізнавальних потреб іноземних студентів у процесі навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О.О. Резван. – К., 2008. – 17 с.
42. Рибаченко Л.І. Підготовка іноземних студентів у навчальних закладах України (1946 – 2000 р.р.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Л.І. Рибаченко. – Луганськ, 2001. – 16 с.
43. Рідкозубова С.О. Формування професійних комунікативних умінь іноземних студентів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / С.О. Рідкозубова. – Харків, 2016. – 20 с.
44. Рошупкіна О.А. Формування вмій і навичок самостійної роботи іноземних студентів у процесі навчання професійно зорієнтованого читання російською мовою : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (російська мова)» / О.А. Рошупкіна. – Херсон, 2013. – 20 с.
45. Сафонова І.О. Аксиологічні засади формування в іноземних студентів університету міжкультурної компетентності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / І.О. Сафонова. – Севе́родонецьк, 2015. – 20 с.
46. Селіверстов С.І. Соціально-педагогічні умови адаптації іноземних студентів до навчання у вищому навчальному закладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С.І. Селіверстов. – К., 2000. – 18 с.
47. Семененко І.Є. Педагогічний супровід фахової підготовки іноземних студентів вищих навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І.Є. Семененко. – Харків, 2014. – 20 с.
48. Сін Чжефу Педагогічна підтримка адаптації іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Сін Чжефу. – Старобільськ, 2015. – 22 с.
49. Сладких І.А. Формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у вищих технічних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І.А. Сладких. – Вінниця, 2014. – 21 с.
50. Старостенко О.В. Розвиток аудитивних умінь російської мови в англомовних студентів негуманітарних спеціальностей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (російська мова)» / О.В. Старостенко. – Херсон, 2008. – 20 с.
51. Степанов С.П. Формування культури міжетнічних відносин у студентів вищих навчальних закладів : дис. канд. пед. наук : 13.00.07 / С.П. Степанов. – Луганськ, 2004. – 200 с.
52. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files/HE%20Reforms%20Strategy%202011_11_2014.pdf.
53. Тарасенко В.И. Формирование профессионально-коммуникативной компетенции иностранных студентов-русистов в условиях межпредметной координации (на материале подязыка педагогики) : дис. канд. пед. наук : 13.00.03 / В.И. Тарасенко. – К., 1993. – 225 с.
54. Татяниченко О.О. Педагогічні умови спілкування з іноземними студентами в процесі навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О.О. Татяниченко. – К., 1997. – 24 с.
55. Терещенко Н.М. Інформаційне обслуговування іноземних студентів в університетській бібліотеці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 07.00.08 «Книгознавство, бібліотекознавство» / Н.М. Терещенко. – К., 2005. – 20 с.
56. Турсиду Н.Ю. Навчання російській мові як іноземній студентів-греків на засадах лінгвокультурного підходу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (російська мова)» / Н.Ю. Турсиду. – Херсон, 2016. – 20 с.
57. Ушакова Н.І. Багатоаспектна модель підручника з російської мови для іноземних студентів у вищих навчальних закладах України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (російська мова)» / Н.І. Ушакова. – Херсон, 2010. – 45 с.
58. Федорова О.А. Формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення у процесі навчання української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» / О.А. Федорова. – Херсон, 2016. – 20 с.
59. Хаткова Л.В. Педагогічні умови активізації пізнавальної діяльності іноземних учнів (на матеріалах підготовчого факультету) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 / Л.В. Хаткова – Черкаси, 1997. – 183 с.
60. Хейлік В.Д. Формування вмій логіко-сислової компресії та запису тексту російською мовою навчальної лекції за фахом в іноземних студентів медичних університетів. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (російська мова)» / В.Д. Хейлік. – Херсон, 2011. – 23 с.
61. Ху Діхуа Формування полікультурної компетентності іноземних студентів в умовах професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Ху Діхуа. – Черкаси, 2013. – 20 с.
62. Шарапова О.В. Формування вмій самостійної навчальної діяльності в іноземних слухачів підготовчих факультетів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / О.В. Шарапова. – Харків, 2016. – 20 с.

63. Шмоніна Т.А. Педагогічні умови природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах вищих навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Т.А. Шмоніна. – Тернопіль, 2012. – 20 с.

64. Штеймільлер І.О. Науково-методичне забезпечення акультурації іноземних студентів класичного університету : автореф. дис на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / І.О. Штеймільлер. – Харків, 2015. – 20 с.

65. Шульга І.М. Методика адаптивно-коригувального тренінгу з російської мови для іноземних студентів немовних спеціальностей. : автореф. дис. на

здобуття наук, ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (російська мова)» / І.М. Шульга. – Херсон, 2014. – 20 с.

66. Ярубова О.В. Соціально-педагогічне забезпечення міжкультурної комунікації українських та іноземних студентів : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / О.В. Ярубова. – Слов'янськ, 2015. – 18 с.

67. Яцишина О.В. Гуманітарна підготовка іноземних студентів у медичних університетах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.В. Яцишина. – Тернопіль, 2016. – 20 с.

УДК 37.01

ПІДХОДИ НАУКОВЦІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФЕНОМЕНІВ «КОМАНДА», «РОБОТА В КОМАНДІ»

Карпова М.Є., аспірант кафедри педагогіки та психології
Університет імені Альфреда Нобеля

У статті розкрито сутність понять «команда», «робота в команді», погляди науковців щодо визначення цих феноменів. Акцентовано увагу на систематиці істотних ознак команди, а також доведено, що робота в команді неможлива без чіткої координації дій, відкритої комунікації, згуртованості, спільного ухвалення рішень. Зазначено, що доробки науковців щодо визначення понять «команда», «робота в команді» стають невід'ємними в процесі освітньої підготовки майбутніх педіатрів.

Ключові слова: педіатр, команда, робота в команді.

В статті раскрыта сущность понятий «команда», «работа в команде», взгляды ученых на определение этих феноменов. Акцентировано внимание на систематике существенных признаков команды, а также доказано, что работа в команде невозможна без четкой координации действий, открытой коммуникации, сплоченности, совместного принятия решений. Отмечено, что наработки ученых по определению понятий «команда», «работа в команде» становятся неотъемлемыми в процессе образовательной подготовки будущих педиатров.

Ключевые слова: педиатр, команда, работа в команде.

Karpova M.Ye. ACADEMIC APPROACHES TO THE DEFINITION OF THE PHENOMENON A “TEAM” AND “TEAMWORK”

The article reveals the essence of the concepts “team” and “teamwork”, as well as views of some academics on the definition of these phenomena. The author focused her attention on the systematics of significant characteristics of a team, and proved that teamwork is impossible without coordinated actions, open communication, cohesion and joint decision-making. The academic works on choosing appropriate definitions for the concepts “team” and “teamwork” have become inherent in the training of future pediatricians.

Key words: pediatrician, team, teamwork.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження обумовлена процесами реформування системи охорони здоров'я, яке передбачає перехід на нові принципи надання первинної медико-санітарної допомоги населенню та потребує вдосконалення підготовки фахівців, що матимуть якісно новий рівень професіоналізму та компетентності. «Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2020 рр.» [1] Мі-

ністерства охорони здоров'я (далі – МОЗ) визначила ключові проблеми системи охорони здоров'я, шляхи формування державної політики в медицині та зміни в системі підготовки медичних кадрів шляхом підвищення кваліфікації персоналу з подальшим його розвитком.

У сучасних умовах через інтенсифікацію професійної діяльності у сферах освіти, держслужби, у банківській сфері та в медицині значною мірою зростає роль команд,